

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2025 Vol. 2

**tsuull.uz
goldenscripts.tsuull.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2025 Vol. 2

tsuull.uz

goldenscripts.tsuull.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

BOSH MUHARRIR**O'RINBOSARI**

Karomat Mullaxo'jayeva

MAS'UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAY'ATI

Karl Rayxl (Germaniya)
 Isa Habibeyli (Ozarbayjon)
 Seyhan Tanju (Turkiya)
 Almaz Ulvi (Ozarbayjon)
 Benedek Peri (Vengriya)
 Vahit Turk (Turkiya)
 Teymur Kerimli (Ozarbayjon)
 Eunkyung Oh (Koreya)
 Nazef Shahrani (AQSh)
 Boqijon To'xliyev
 Muhammadjon Imomnazarov
 Bilol Yujel (Turkiya)
 Qosimjon Sodiqov
 Zulxumor Xolmanova
 Mustafa O'ner (Turkiya)
 Nurboy Jabborov
 G'aybulla Boboyorov
 Kimura Satoru (Yaponiya)
 Imran Ay (Turkiya)
 Aftondil Erkinov
 Nadir Mamadli (Ozarbayjon)
 Rashid Zohidov
 Otabek Jo'raboyev
 Bulent Bayram (Turkiya)
 Qo'ldosh Pardayev
 Nodirbek Jo'raqo'ziyev
 Oysara Madaliyeva
 Hilola Nazirova

MUNDARIJA**MATNSHUNOSLIK****Rashid Zohidov**

Adabiy manbashunoslik muammolari 4

Ma'rifat Rajabova

Matn va nashr muammoari 17

Mabruk Djurayev

"Devoni Foniy"ning Nuriusmoniya nusxasi tavsifi 35

ADABIYOTSHUNOSLIK**Usmon Qobilov**Mavlono Atoiy she'riyatida obraz-timsollar
badiiy talqini 49**Farida Karimova**

Xusrav Dehlaviy debochalari: an'ana va o'ziga xoslik 68

LINGVISTIKA**G'aybulla Boboyorov**Tilimiz "o'zbekcha" nomini o'tmishining qay
bosqichida ola boshlagan edi? 89**Elyor Alimardanov**Xorazm dialektal zonasida o'zbek shevalari
leksik xususiyatlarining turkman tili (shevasi)ga
ta'siri 103

EDITOR IN CHIEF

Shuhrat Sirojiddinov

DEPUTY EDITOR IN CHIEF

Karomat Mullakhojaeva

EXECUTIVE SECRETARY

Ozoda Tojibaeva

EDITORIAL BOARD

Karl Rechl (Germany)

Isa Habibbeyli (Azerbaijan)

Seyhan Tanju (Turkey)

Almaz Ulvi (Azerbaijan)

Benedek Peri (Hungary)

Vahit Turk (Turkey)

Teymur Kerimli (Azerbaijan)

Eunkyung Oh (Korea)

Nazif Shahrani (USA)

Bakijan Tukhliev

Mukhammadjan Imomnazarov

Bilol Yujel (Turkey)

Kasimjan Sadikov

Zulkhumor Kholmanova

Mustafa O'ner (Turkey)

Nurboy Jabborov

Gaybullah Babayarov

Kimura Satoru (Japan)

Imran Ay (Turkey)

Aftandil Erkinov

Nadir Mamadli (Azerbaijan)

Rashid Zahidov

Atabek Juraboev

Bulent Bayram (Turkey)

Kuldosh Pardaev

Nodirbek Jurakuziev

Oysara Madalieva

Hilola Nazirova

CONTENTS**TEXTOLOGY****Rashid Zohidov**

Problems of Literary Source Studies 4

Ma'rfat Rajabova

Textual and Publication Issues (On the Example of Nodira's "Divan") 17

Mabruk Djurayev

Description of the Nuruosmoniya copy of "Devoni Foniyy" 35

LITERATURE**Usmon Qobilov**

Artistic Interpretations of Imagery and Symbolism in Mavlono Atoiy's Poetry 49

Farida Karimova

Khusraw Dehlavi's Prefaces: Tradition and Originality 68

LINGUISTICS**Gaybulla Babayarov**

At which stage in its History did our Language Begin to be Called "Uzbek"? 89

Elyor Alimardanov

The Influence of Lexical Features of Uzbek Dialects on the Turkmen Language (dialect) in the Khorezm Dialectal Zone 103

Xorazm dialektal zonasida o'zbek shevalari leksik xususiyatlarining turkman tili (shevasi)ga ta'siri

Elyor Alimardanov¹

Abstrakt

Turkiy lingvistik makonning tarkibiy qismi bo'lgan o'zbek tili massiviga kiruvchi Xorazm dialektal zonasida o'zbek tilining o'g'uz, qipchoq shevalari, shuningdek, qoraqalpoq, turkman, qozoq tillarida so'zlashuvchi aholi areallari mavjud. Shunga ko'ra, zonada shevalararo (ichki) va tillararo (tashqi) oraliq shevalar yuzaga kelgan. Dialektal zonaning areal lingvistik tasnifida turkman shevalari tashqi oraliq shevalarning turkman-o'zbek oraliq shevalariga mansub bo'lib, o'z ichida ikkiga bo'linadi: To'rtko'l tip shevalari (TTSH), Urganch tip shevalari (UTSH). To'rtko'l tip turkman shevalariga To'rtko'l tumanining Oqqamish, Oqboshli, Kaltaminor, Otayurt, Paxtachi, Paxtaobod, Atauba qishloqlari, Tuproqqal'a tumanining Sarimoy, Nukus maskani qishloqlari, Ellikqal'a tumani Tozabog', Beruniy tumani Mahtumquli qishlog'i, Amudaryo tumani Amir Temur qishlog'i kirsa, Urganch tip turkman shevalariga Urganch tumani Turkmanlar qishlog'i, Qo'shko'pir tumani Shix qishlog'i, Shovot tumani Bo'ston qishlog'i, Yangiariq tumani Vakillar qishlog'i, Bog'ot tumani Qalajiqqal'a qishloqlari mansubdir. TTSHga o'zbek tilining ta'siri bo'lsa-da, lekin unda ko'p hollarda turkmancha til xususiyatlari amal qiladi, lekin UTSH ba'zi o'rinlardagina turkmancha unsurlarini saqlab qolgan bo'lib, aksar o'rinlarda atrof o'zbek shevalaridagi kabi til xususiyatlarini o'zida aks ettiradi.

Mazkur dialektal zonada fokus nuqtasi sifatida Urganch-Xiva shevalari atrof til va shevalarga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu ta'sir tilning har uchala fonetika, leksika va grammatika sathlarida ham ro'y beradi.

Ushbu maqolada dialektal zonadagi o'zbek shevalarining turkman shevalariga leksik ta'siri xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: *Xorazm dialektal zonasi, fokus nuqta, o'zbek tili, turkman tili, leksik ta'sir.*

¹ Elyor Alimardanov – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-mail: elyoralimardanov11@gmail.com

ORCID ID: 0009-0007-5889-6371

Iqtibos uchun: Alimardanov, E. 2025. "Xorazm dialektal zonasida o'zbek shevalari leksik xususiyatlarining turkman tili (shevasi)ga ta'siri". *Oltin bitiglar* 2: 103 – 117.

Kirish

Xorazm vohasidagi o'zbek va turkman tillari leksikasining o'zaro aloqasi M.Saparov tomonidan o'rganilgan. U ishda, asosan, ko'proq umumiy – o'xshash jihatlarga e'tibor qaratib, o'zbek va turkman tillari leksik fondini qatlamlarga ajratib tadqiq qiladi. Xorazm dialektal zonasidagi o'zbek va turkman tillari haqida gap ketganda, ularning kelib chiqishi, yuqorida aytilganidek, o'g'uz komponentiga borib taqalishini unutmazlik kerakki, ikki til vakillari nutqida o'xshash jihatlari talaygina. Bu holat, ayniqsa, leksik sathda yorqinroq namoyon bo'ladi.

Dialektal zonadagi o'zbek va turkman shevalari leksik fondida umumiy bo'lgan so'zlar ko'p bo'lsa-da, ammo fonetik jihatdan farqli ko'rinishlarga ega. Masalan, Urganch-Xiva: *ajaq, aq, jaxši, ulli, kičči, gäl, get, saqşal, qulaq* turkman shevalari: *ajaq, aq, jayşi, uli, kiči, gel, git, saqşal, qulaq* kabi. Bu holatlar ko'pincha tovush mosligi (*q ~ q, i ~ i, ä ~ e, e ~ i*) bilan bog'liq (buni fonetika qismida ham ko'rgan edik). So'zlarning ikki xil variantda talaffuz qilinishi, ya'ni parallel ravishda qo'llanishi yoshlar nutqida keng uchraydi. Ammo To'rtko'l tumani Bezirgan qishlog'i shevasida o'zbek shevalarining bu kabi ta'siri passivdir.

Turkmanistonning shimolida, Amudaryo bo'ylarida qadimgi o'troq o'zbek xalqi bilan yonma-yon yashayotgan turkmanlar ... asosan, dehqonchilik, bog'dorchilik, ipakchilik bilan shug'ullandilar. Shuning uchun ham ularning tillarida xalq xo'jaligining mazkur tarmoqlariga oid so'zlar ko'p bo'lib, bu so'zlar hozirgi zamon turkman tili va uning boshqa markaziy dialektlari bilan qiyoslanganda katta farqlar seziladi [Сапаров 1988, 23]. Jumladan, UTSH, Otaoba, Oqqamish (igderlar), Tozabog' (duyeji, go'klan) qishloqlarida yashovchi turkman shevalari leksikasi ko'p jihatdan Urganch-Xiva shevalari bilan bir xildir. Masalan, Urganch-Xiva shevalari: *ö:rä, pijaz, badrín, qoçqar, mejnät, namuna, xatın, partav, bojdaq, jalqov, ti:n, iştan, pardaz, ovqat*; Otaoba, Oqqamish (igderlar), Tozabog' (duyeji, go'klan): *ö:rö, pijaz, badíren, qoçqar / qoçqar, mejnät / mejnet, namu:na, xa:tın, partav / partov, bojdaq, jalqov, tijn, išta:n, perdo:z / parda:z, avqa:t*;

A.Arazov To'rtko'l turkman shevalariga o'zlashgan bir qancha so'zlarni qoraqalpoq tilining ta'siri sifatida qayd etadi [Аразов 2007, 15-16.]. Lekin A.Arazovning bu boradagi fikrlari shubhalidir. *Аман азанда сизе барйадыгой. Гөзел алан сумкасы дым зор екен. Адам көп боланы үчин кейнине гайтарыпдырлар оны. Мен ене гелерин бирак ишими битирмесең өзүңнен гөр!* Olim keltirgan

namunalardagi tagiga chizilgan so'zlarning To'rtko'l turkmanlari shevasida qo'llanilishi qoraqalpoq tilining ta'siri ekanligini aytadi. Bizningcha, *азанда, дым* so'zlarining qo'llanilishi Xorazm dialektal zonasidagi mavjud turkiy til va shevalarning barchasiga xosdir. Bu bir ijtimoiy muhitda yashagan nafaqat o'zbek, turkman, balki qoraqalpoq, qozoq tillari uchun ham umumxususiyatdir.

Turkman tilini markaziy va boshqa shevalardan ajratib turuvchi bu so'zlar, dialektal zonaning fokus nuqtasi hisoblangan Urganch-Xiva shevalarining ta'siridir. To'rtko'l tumanida kam sonli qoraqalpoq millati vakillari istiqomat qiladi (buni tumanda birgina qoraqalpoq tilida ta'lim beradigan maktabning mavjudligi ham isbotlaydi). Shu tufayli qoraqalpoq tilining mazkur hudud shevalariga ta'siri u qadar ko'p emas.

Janubiy qoraqalpoq tumanlari hududida o'g'uzlar bilan qipchoq o'zbeklari ham istiqomat qiladi. Shunga ko'ra, *зоў (yoj), кейнине, бирак (aslida бырақ)* so'z va qo'shimchalarini qipchoq o'zbeklarining ta'siri sifatida qarash mumkin.

Shuningdek, A.Arazov To'rtko'l, Ellikqal'a, Beruniy, Amudaryo tumanlarida o'zbek hamda turkmanlar ko'pchilikni tashkil etib, ushbu hududdagi qoraqalpoq shevalariga o'zbek va turkman tillarining kuchli ta'siri borligini e'tirof etadi [Аразов 2007, 18].

Turkman shevalariga o'zbek tilining leksik ta'siri

Turkman shevalariga o'zbek tilining leksik ta'siri ikki tomonlama ham adabiy til, ham yondosh shevalar kontakti natijasida amalga oshadi. Davlat boshqaruvi, fan, san'at va madaniyatga daxldor so'zlar o'zbek adabiy tilidagi kabi o'zgarishga duchordir. Masalan, turkman tilida *etrab* so'zi tuman ma'nosidadir, ammo aksar hollarda *etrab* emas, tuman so'zi qo'llaniladi, *Dö:rtköl etrabı ~ Dö:rtköl tümäni* kabi. Yoki *γараşsız Özbekistan* emas, *mustaqil O'zbekiston*.

M.Saparov turkman shevalariga o'zbek tilidan o'zlashgan quyidagi so'zlarni keltiradi: *a:ziqlandiruv, jalqov, maqtav qayaz, avqatlanmaq, örnök, öçürgüç, pajtava, tanapıs, taşva:qya, maytamaq, xa:rmaq, erimmek* [Сапаров 1988, 34-35]. Bu so'zlar turkman adabiy tili va markaziy shevalarida farqli ko'rinishlarga ega. Masalan, turkman adabiy tili: *gurplandyrmak, ýalta, hormat xaty, naharlanmak, görelde, buzgunç, dolak, arakesme, pyşdyl, öwmek, ýadamak, ýaltanmak*.

Dialektal zonaning turkman shevalarida o'zbek adabiy tilidagi *ota, ona* so'zlari Urganch-Xiva shevalarida qo'llaniladigan *äkä, apa*

hamda turkman tiliga xos *qaqa* (*ata, dā:de*), *eže* kabi soʻzlar bilan parallel qoʻllanadi. Dialektal zona turkmanlarining faqat arabachi (Beruniy tumani Maxtumquli qishlogʻi) shevasida ota maʼnosida *ä:ke* qoʻllanadi, *qa:qa* esa, ota (Toʻrtkoʻl, Tuproqalʼa), kam boʻlsa-da yovmut urugʻlarida, shuningdek, *dā:de* soʻzi ham ota (Toʻrtkoʻl, Tuproqalʼa), yovmut (Amudaryo), yemrali, qoratoshli, goʻklan (Beruniy) urugʻ vakillarida ishlatiladi [Аразкулыев 1987, 12 - 14]. Kuzatishlarimizdan maʼlum boʻldiki, Toʻrtkoʻl tumani Ilich qishlogʻi va Beruniy tumani Maxtumquli qishloqlarida yashovchi arabachi urugʻi vakillari *äkä, apa* kabi qarindoshlik soʻzlarini qoʻllaydilar. S.Arazkuliyeu, shuningdek, *apa* soʻzini arabachi, igdir, duyeji, goʻklan kabi shevalarda qoʻllanishini qayd qiladi [Аразкулыев 1987, 15 - 16].

Turkman shevalarida togʻa maʼnosida *da:ji* soʻzi qoʻllaniladi. Ammo oʻzbek tilining qipchoq shevalari taʼsiri natijasida aksar hollarda igdir, duyeji, goʻklan shevalarida *taya* soʻzi qoʻllaniladi.

Turkman tili hamda shevalarida aka-uka, opa-singilning bolalari *čiqan* deyilsa, igdir, duyeji, goʻklan shevalarida *xalabečže / xalavečže, emmevečže, bö:le* kabi aytiladi va koʻp hollarda *bö:le* soʻzi boshqalariga nisbatan faol, opa-singilning bolalariga nisbatan ishlatiladi.

Unashtirilgan qiz turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *a:dayli* (atalgan) koʻrinishida qoʻllaniladi. Ammo dialektal zonadagi turkman shevalarida *a:dayli* bilan birga *patijali* leksemasi ham qoʻllanadi. *a:dayli* soʻzi ota urugʻi vakillari nutqida qoʻllanilsa, *patijali* esa, igdir, duyeji, goʻklan shevalarida qoʻllaniladi. Ayni koʻrinish (*patijali*) shakli Urganch-Xiva shevalaridan oʻtgan.

Shuningdek, qarindoshlikni ifodalovchi shunday soʻzlar borki, kichik fonetik farqlarga ega boʻlsa-da, ammo maʼno jihatidan umumiydir. Masalan: *ķi:z ~ ķi:z, gāli:n ~ gelin, ķajnata ~ ķa:jnata, ķajnana ~ ķa:jnene, ķajnaya ~ ķa:jnata, ķuda ~ ķuda, a:dayli ~ patijali*. Birinchi shakllarning qoʻllanilishi koʻproq igdir, duyeji, goʻklan shevalariga xos boʻlib, ikkinchi shakllarning qoʻllanilishi ota urugʻlarida uchraydi.

1-jadval

Oʻzbek adabiy tili	Urganch-Xiva	Bezirgan, Kaltaminor (otalar)	Otaoba, Oqqamish (igderlar)	Tozabogʻ (duyejilar)	Turkman adabiy tili
<i>bobo</i>	<i>ata / buva</i>	<i>ava / ba:va</i>	<i>ba:vo</i>	<i>ba:vo / buvo</i>	<i>ata / baba</i>
<i>buvi</i>	<i>änä / mama</i>	<i>ene / ma:ma</i>	<i>ma:ma</i>	<i>ma:ma</i>	<i>ene / ma:-ma</i>
<i>aka</i>	<i>aya</i>	<i>dā:de</i>	<i>aqya</i>	<i>a:ya</i>	<i>dogan</i>

<i>uka</i>	<i>iní</i>	<i>iní</i>	<i>uja</i>	<i>uja / iní</i>	<i>dogan</i>
<i>kelinoyi / yanga</i>	<i>gälinbiji / biji / jänñä</i>	<i>gelleže</i>	<i>jeññe / jänñä</i>	<i>jeññe / jänñä</i>	<i>gelneje</i>
<i>amaki-vachcha</i>	<i>ayajala</i>	<i>emeki</i>	<i>emekbečže</i>	<i>emeki</i>	<i>iki dogan oglan</i>
<i>jiyan</i>	<i>žijän</i>	<i>jegen / žijän</i>	<i>žijän</i>	<i>žijän</i>	<i>ýegen</i>

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinadiki, mahalliy turkman shevalariga o'zbek (o'g'uz) shevalaridan *aqya / a:ya, ini, žijän* so'zlari o'zlashgan. Shuningdek, dialektal zonaning turkman shevalariga o'zbek tilining o'g'uz shevalari bilan birga qipchoq shevalarining ham ta'siri bor. Masalan, *ba:vo / buvo, ma:ma, uja, jeññe / jänñä, emeki / ämäki* so'zlari qipchoq shevalarining ta'siri tufayli o'zlashgan.

Dialektal zonaning aksar o'g'uz shevalarida ota tomondan boboga, ya'ni otaning otasiga nisbatan *ata*, ona tomondan boboga, ya'ni onaning otasiga *bava / buva* leksemasi qo'llaniladi. *Baba* leksemasi dialektal zonaning Xo'jayli, Qipchoq, Mang'it, Beruniy, Qo'ng'iro't, Qonliko'l tumanlarida, *buva* leksemasi esa Gurlan, Yangibozor, Sho'raxon, Saribiy hududlariga tarqalgan [Ибрагимов 2000, 206]. Demak, mahalliy turkman shevalariga o'zbek (qipchoq) shevalaridan *ba:vo / buva* leksemasi ham ota tomondan, ham ona tomondan boboni ifodalaydi hamda *ba:vo / buva* so'zi otaning akasi, ya'ni amaki ma'nosida ham qo'llaniladi. Shuningdek, ushbu leksema dialektal zonaning qoraqalpoq shevalarida *буўа / бува / баўа* ko'rinishlarida keng qo'llaniladi: *Буўамыз Хийваның ханына батыр болыпты. Буваң мудам келәтин еди ғо. Рәйкә баўа шу ханның,ўазийри* [Доспанов 1977, 136]. Buni qoraqalpoq shevalariga o'zbek tilining ta'siri deyish mumkin.

Änä / mama leksemalari umumiy *buvi* ma'nosini ifodalasa ham ota va ona tomonidan nomlanishiga ko'ra farq qiladi. Bu holat turkman adabiy tili va markaziy shevalari (*ene / mama*) hamda dialektal zonaning o'g'uz shevali areali, o'zbek-turkman, turkman-o'zbek oraliq shevalari (*änä / mama*) uchun xosdir. Shuningdek, bu kabi holat turkiy tillardan qirg'iz tilida ham uchraydi [Исmoilов 1966, 78]. Dialektal zonadagi qipchoq shevali arealning Gurlan, Amudaryo-Beruniy tip shevalari va Yangibozor ichki oraliq shevalarida *ienä*, Xo'jayli shevalari, tashqi oraliq shevalar arealining Ko'hna Urganch-Ko'kchaga-Oltmish (o'zbek-turkman), Qo'ng'iro't tip shevalarida *ienä*, o'g'uz shevali arealda *änä* leksemalari ota tomondan *buvi* ma'nosini ifoda etadi. *Mama* leksemasi dialektal zonaning barcha arellarida ona tomondan *buvi* ma'nosida qo'llaniladi. Turkman-o'zbek oraliq arealining Otaoba, Oqqamish, Tozabog' qishloqlarida ota va ona

tomondan umumiy buvi ma'nosida *mama* leksemasining qo'llanishi ham qipchoq shevalarining ta'siridir.

O'zbek tilining leksik ta'sirining mavzuiy tasnifi

Dialektal zonaning turkman shevalariga o'zbek tilining leksik ta'sirini quyidagicha mavzuiy guruhlariga bo'lish mumkin.

Uy-joy buyumlariga oid so'zlar: *ba:dja* – “sopol tovoq”. Dialektal zonadagi o'zbek shevalarida *badja* (*бадўа*) ko'rinishida uchraydi [Абдуллаев 1961, 25]. Ushbu so'z turkman adabiy tili va markaziy shevalarida qo'llanilmaydi, lekin o'g'uz turkum tillari, jumladan, turk tilida *bodjo* (*бодўо*), ozarbayjon tilida *badja* (*бадўа*) ko'rinishlarida uchraydi [Мадраҳимов 1999, 49]. Masalan: *Bar, bir ba:dja čal äkel, ičäli* (*Bor, bir tovoq chalob olib kel, ichaylik*);

tijr / ti:r – “kepchik”. Dialektal zonaning o'g'uz shevali arealining Urganch, Xiva, Xonqa, Shovot tumani hududlarida faol qo'llanuvchi bu leksema mahalliy turkman shevalariga o'tgan;

küpi – “kubi”. Ushbu leksema Xiva shevasida *küpi*, Urganch, Xonqa shevalarida *küvi*, Gurlan va Yangibozor shevalarida *kübi* ko'rinishlarida uchraydi;

sila:pča – “qo'l yuvdirish uchun ishlatiladigan tog'ora, chilopchin”. Gurlan, Mang'it, Yangibozor shevalarida *silapča*, Urganch, Xiva, Hazorasp shevalarida *salapča* shaklida qo'llaniladi. Masalan: *Sila:pča:nī getíríp, ellernä suv sal* (*Chilopchinni olib kelib, qo'llarga suv quy*);

leva:p kä:se / gö:knä:r kä:se – “kosa”. Dialektal zonada *ka:sa* (va uning fonetik variantlari *ka:se, kä:se*) leksemasi piyola ma'nosida, *läva:pu ka:sa* esa kosa ma'nosini bildiradi va bu so'z turkman shevalari fonetikasiga moslashgan holda o'zlashtirilgan;

lä:li / lä:lı – “tunuka tovoq, tarelka”;

sijxaq – “qirg'ich”. Dialektal zona o'zbek shevalarida *sijhäk* ko'rinishida uchraydi. Qizig'i, turkman adabiy tilida o'zbek adabiy tiliga o'xshash (qirg'ich) *gyrgyç* shaklida qo'llaniladi;

qumyan / qumyan – “qumg'on”. Dialektal zonaning markaziy shevalarida *quman* shaklida uchraydi. Ko'rinadiki, ushbu so'z turkman shevalari fonetikasiga moslashgan holda o'zlashtirilgan. Shuningdek, bu so'z Stavropol turkman shevalarida ham uchraydi [Аразкулыев, Атаныязов, Бердиев, Сапарова 1977, 65]. Masalan: *Ana-ku, qumyan ältiñdä* (*Ana-ku, qumg'on oldingda*);

a:dayarva – “bolalarni yurishga o'rgatadigan uch g'ildirakli arava”. O'g'uz shevali areallarda *adaq arva*, qipchoq shevali areallarda *adayarba / adayarva* ko'rinishlarida uchraydi;

sozon / sozan – “juvoldiz”. Ushbu leksema turkman adabiy tilida *temen* so'zi bilan ifodalanadi [Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi (II tom) 2015, 362]. Qoraqalpoq adabiy tilida *sozan* bigiz, Qo'ng'iro't tumani va Kegayli tumani Qatag'on qishlog'i qoraqalpoq shevalarida hamda Xo'jayli o'zbek shevalarida *juvoldiz* ma'nosida qo'llaniladi [Насыров, Доспанов 1983, 267; Ишаев 1977, 154]. Shuningdek, bu so'z o'zbek shevalarida ba'zan *nina* ma'nosida ham keladi: *Tomirimga tomchilab Zardob sizar so'zondan, Vaqt otini qamchilab O'tar shomda, azonda* (Hol Muhammad Hasan, Qaytish) [Musayeva 2022, 284].

Markaziy turkman shevalari va adabiy tilda uchramaydigan ushbu hudud turkman shevalariga xos bo'lgan bu so'zning qo'llanilishini Urganch-Xiva shevalarining ta'siri natijasida yuzaga kelgan deb bo'lmaydi. Sababi, dialektal zonaning o'g'uz shevali arealida juvoldiz ma'nosida *tämän* yoki *tämän innä* so'zlari qo'llaniladi [Абдуллаев 1961, 25; Мадраҳимов 1999, 162; Мадраҳимов 1973, 176]. Shunga ko'ra, bu so'zning qo'llanishi atrof qipchoq shevalarining ta'siri deyish mumkin. Shuning bilan birga, *žuva:ldiz* so'zi ham mahalliy turkman shevalarida qo'llaniladi.

Ko'rpa-to'shak va gilamchilikka oid so'zlar: *körpe / körpä* – *ko'rupa*. Bu leksema markaziy turkman shevalari va adabiy tilda *yorgan* ko'rinishda uchraydi;

körpeče / körpäčä – “ko'rpacha”. Masalan: *Iča:ndan körpäčä alıp çıq (Ichkaridan ko'rpacha olib chiq)*. Turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *düşekçe* shaklida uchraydi;

kigiz / kijz – “kigiz”. *Kigize tüşe öziñ (Kigizni o'zing to'shamoq)*. Turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *keçe* shaklida uchraydi;

tekelevent / tekenebent / tākänäbänt – “katta kigiz”. Masalan: *Bir tekelevent keče gerek dijdı (Bir katta kigiz kechga kerak deydi)*. Dialektal zonaning aksar areallarida *tākänämät*, Hazorasp shevalarida *tākjänävänt*, Amudaryo tumani Qilichboy qishlog'ida *tākijämänt*, Mang'it, Xo'jayli shevalarida *tākijämät / tākjamät* ko'rinishlarida uchraydigan bu leksema chiroyli guldor kigiz ma'nosini ifodalaydi. Bu so'z turkman shevalariga fonetik jihatdan moslashgan holda guldor va chiroyli kigizni emas, umuman, katta hajmdagi kigiz ma'nosi bilan kirgan;

gülvent – “mayda-mayda munchoqlardan chiroyli qilib yasalgan ayollar bo'yniga taqadigan bezak”.

Oziq-ovqatga doir so'zlar: *atala* – “atala”. Masalan: *Atala-da pişiremi (Atala ham pishiraymi)?* Turkman adabiy tili va markaziy shevalarida taomning bu turi *bulamak* leksemasi bilan ifodalanadi

[Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi (I tom) 2016, 174–175]. *Bulamaş / bulamış* leksemasi dialektal zonaning o‘zbek shevalarida ham qo‘llaniladi [Абдуллаев 1961, 29–112; Мадраҳимов 1973, 121];

қужман / γужман – “quymoq”. Masalan: *γужман пішіреміс (quymoq pishiramiz)*. Turkman adabiy tilida *çapady* so‘zi bilan ifodalanadi; Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi (I tom) 2016, 174–175];

қурмуш / γурмуш – “somsaning bir turi”;

petírek / petijrek / pätírák – “piyoz solingan zog‘ora non”.

Mahalliy o‘zbek shevalarida *pätírák / pätrák* ko‘rinishlarida uchradi;

kíčílí – “kichirining bir turi”. Masalan: *γiš günü kíčílí kem dá:l (Qish kunlari kichira kam emas)*;

қажіш / γажіш – “xamir ovqatning bir turi”;

sömölek – “sumalak”;

nša:la – “nisholda”. Mahalliy o‘zbek shevalarida *nešalla* ko‘rinishida uchraydi [Абдуллаев 1961, 29 - 112];

šírní – “shinni”. O‘zbek shevalarida *šínní*, turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *toşap* shaklida qo‘llaniladi.

Shuningdek, boshqa hudud turkman shevalaridan farqli dialektal zonadagi turkman shevalarida yog‘ turlari alohida nomlanadi. Masalan: *a:q ja:γ, za:vut ja:γ* leksemalari paxta yog‘ni ifodalasa, *červí / čärví jayγ* so‘zi dumba yog‘ni, *žuva:z ja:γ esa*, juvazda chiqarilgan har qanday yog‘ni bildiradi. Bu leksemalar ham o‘zbek tilining ta‘siri natijasida o‘zlashgan.

Ish qurollari va ularning qismlariga doir so‘zlar: *mala pajča* – “mola”. Dialektal zonadagi o‘zbek shevalarida *mala*, shuningdek, turkman adabiy tili va markaziy shevalarida ham *mala* ko‘rinishlari qo‘llaniladi. Demak, bu so‘zning qo‘llanilishi mazkur oraliq arealining o‘ziga xos xususiyatidir;

denda:na – “dandana”. O‘g‘uz shevali arealda *dändäna*, qipchoq shevali arealda *dandana*, turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *dyrmyk* shakllarida uchraydi;

γumra – “belkurak dastasiga mahkamlanadigan tunuka shayba”. Dialektal zonaning o‘zbek shevalarida *қумра / qumra* ko‘rinishlarida qo‘llaniladi;

kečgírt – “o‘roqsimon pichoq”. O‘g‘uz shevali arealda *käškät*, qipchoq shevali arealda *käčkärt / käškärt*, o‘zbek-turkman oraliq (Toshhovuz) shevalarida *käčkärt* shakllarida uchraydi.

Poliz ekinlari va mevalar: gürvek / kürvek – qovunning turi, erta pishar, to‘rli, yumaloq, shirin qovun. Mahalliy o‘zbek shevalarida

gürvāk / gürbāk / kürvāk shaklida qo'llaniladi;

hītaj – qovunning turi, mag'zi qizil, shakli cho'ziqroq, rangi ko'kish qovun. O'zbek shevalarida *xīta:ji / xītaji* ko'rinishlarida uchraydi;

šapbazi – qovunning turi, rangi sarg'ish-ko'k, kuzgi-qishki qovun bo'lib, bahorgacha saqlanadi. O'zbek shevalarida *šabbazi, güla:vi* ko'rinishlarida uchraydi;

a:lahekek – qovunning turi, tusi ko'kimtir, mag'zi oq, eti sersuv bo'ladi, yozda pishadi. Ushbu leksema Bezirgan, Kaltaminor, Sarimoy kabi qishloq shevalarida *pa:jendeki* ko'rinishida uchraydi. O'zbek shevalarida *aläkkä* shaklida qo'llanadi;

ba:díreñ / badíreñ – “bodring”. Bu leksema turkman adabiy tili va markaziy shevalarda *hyýar*, shuningdek, qoraqalpoq tilida *қыяр* shakllarida qo'llanadi [Қарақалпақ тилинің түсиндирме сөзлиги 2023, 80]. Dialektal zonaning o'zbek shevalarida *badrín / badírin* ko'rinishlarida qo'llanuvchi bu so'z o'zbek tilining ta'sirida qoraqalpoq tilining janubiy shevalarida ham faol ishlatiladi [Доспанов 1977, 118];

levlegí / lävlägi – “lavlagi”. Ushbu so'z dialektal zonaning o'zbek shevalarida *lablabi, lävlägi lövlövi*, turkman adabiy tili va markaziy shevalarida *şugundyr* holatida qo'llanadi;

šívít – “shivit”. Dialektal zonaning o'zbek shevalarida *šívít / šü:t* ko'rinishlarida qo'llanadi.

Sohalarga (arava va aravachilikka) oid leksika: *arvejer / arväjär* – “aravaning egari”. Aslida bu leksema ikki so'zning qo'shiluvidan hosil bo'lgan va talaffuzda soddalashib bir so'z shakliga kelib qolgan: *arva äjári > arva äjär > arväjär*. O'zbek shevalaridan turkman shevalariga o'tishda bu shevalar fonetik xususiyatlariga moslashgan. Shuningdek, Toshhovuz tumani Hallang qishlog'i shevasida *arbíjär* ko'rinishida ham uchraydi [Йўлдошев 2002, 140];

bosoya / bosaya – “ikki yog'ochni bir-biriga mahkamlaydigan ikkita ko'ndalang yog'och (narvon va aravalarda ishlatiladi)”. Arealdagi o'zbek shevalarida *bosaya* shaklida qo'llaniladi;

menžíre / menžírä – “arava ustiga (yon taxtalarni tutib turish uchun) biriktirilgan to'rtta kichik ustun”. Mahalliy o'zbek shevalarining aksarida *mänžírä*, Toshhovuz shahrida *pänžírä* ko'rinishida uchraydi;

zäñqí – “aravada aravakash o'tiradigan taxta”. O'zbek shevalaridan turkman shevalariga bu omonim so'zning ushbu ma'nosi bilan birga “narvon” ma'nosi ham o'tgan. Dialektal zonaning markaziy shevalarida *zäñi / zäñqí*, To'rtko'l-Ellikqal'a shevalarida

zänñi, shunindek, To'rtko'l tumani Qirqqiz qishlog'ida *zängi*, Amudaryo-Beruniy, Toshhovuz shevalarida *zänñi*, Ilonli shevalarida *zänni* shakllarida qo'llaniladi;

arqaliq / arçalıq – “tirqish”. Dialektal zonaning o'g'uz shevali arealida *arçalıq*, qipchoq shevali arealida *arqallıq* ko'rinishida uchraydi;

ä:k – “aravani hosil qilgan yog'ochlar (ular 9ta bo'lib, yelim bilan bir-birlariga jipslashtiriladi)”. Shuningdek, *ä:k* so'zining “ohak” ma'nosida ham qo'llanishi o'zbek shevalarining ta'siri. Ohak so'zi fors-tojikcha so'z bo'lsa-da, mahalliy turkman shevalariga Xorazm shevalariga moslashtirilgan fonetik ko'rinishi *ä:k* holatida o'tgan. Turkman adabiy tili va markaziy shevalarida ushbu so'z *hek* shaklida qo'llaniladi. Demak, mahalliy turkman shevalarida ohak ma'nosini ifodalashda yondosh o'zbek shevalarida ishlatiladigan shakldan foydalaniladi;

zo:rva:γı – “xomitning quyi qismini ikki tomonidan birlashtirib turadigan qayish”. O'zbek shevalarida zärvaγ shaklida uchraydigan bu leksema turkman shevalariga fonetik jihatdan moslashtirilgan;

pijrovük – “arava gupchagi chiqib ketmasligi uchun o'q ichiga suqib qo'yiladigan yog'och”. Arealdagi o'zbek shevalarida *pärrävık / pırvävık* holatlarida qo'llaniladi;

götörgı – “aravaning to'pi bilan o'qini arava ko'kragiga jipslashtirib turadigan uzun yog'och”. O'g'uz shevali arealda *götärgı*, qipchoq shevali arealda *kötärgı* ko'rinishlarida uchraydi;

keje – “kegay”. Bu so'z dialektal zonaning o'zbek shevalarida *kijä* ko'rinishida qo'llaniladi va turkman shevalariga fonetik jihatdan moslashgan holda o'tgan;

mergenek / märgänäk – “gupchakning teshigiga o'rnatiladigan temir – podshipnik”. O'g'uz shevali arealda *märyanäk*, qipchoq shevali arealda *märgänäk*, shuningdek, Toshhovuz tumani Hallang qishlog'ida *märgänäk* ko'rinishlarida uchraydi. Demak, turkman shevalariga bu so'z qipchoq shevalarining ta'siri natijasida o'zlashgan;

zemijnayač – “bo'yinturuqda pastga osilgan ikki yog'och”. O'g'uz shevali arealda *zämi:n*, qipchoq shevali arealda *zaminayač* ko'rinishlarida qo'llaniladi. Bu so'z ham qipchoq shevalaridan o'zlashgan;

ovžın / čovzın – “tasma, bo'yinchani arava yog'ochiga birlashtiradigan qayish”. O'g'uz shevali arealda *šo:zın*, qipchoq shevali arealda *čavzın* shakllarida uchraydi.

Xulosa

Dialektal zonaning turkman shevalariga o'zbek tilining leksik ta'sirini quyidagicha mavzuiy guruhlariga bo'lish mumkin:

1) uy-joy buyumlariga oid so'zlar: *ba:dija* – “sopol tovoq”, *tijr / ti:r* – “kepchik”, *küpi* – “kubi”, *sila:pča* – “qo'l yuvish uchun ishlatiladigan lagan, chilopchin”, *leva:p kä:se / gö:knä:r kä:se* – “kosa”, *yumyan / ğumyan* – “qumg'on”;

2) ko'rpa-to'shak va gilamchilikka oid so'zlardan *körpe / körpä* (ko'rpa), *körpeče / körpäčä* (ko'rpacha), *kigiz / kijz* (kigiz), *tekelevent / tekenebent / täkänäbänt* (katta kigiz);

3) oziq-ovqatga doir so'zlardan *atala* (atala), *ğujman / yujman* (quymoq), *ğurmuš / yurmuš* (somsaning bir turi), *petírek / petijrek / pätıräk* (piyoz solingan zog'ora non), *kičílí* (kichirining bir turi), *ğajış / yajış* (xamir ovqatning bir turi), *sömölek* (sumalak), *niša:la* (nisholda);

4) ish qurollari va ularning qismlariga doir so'zlardan *mala pajča* (mola), *denda:na* (dandana), *yumra* (belkurak dastasiga mahkamlanadigan tunuka shayba), *kečğırt* (o'roqsimon pichoq);

5) poliz ekinlari va mevalardan *ğürvek / kürvek*, *hitaj*, *šapbazi*, *a:lahekek* (qovunning turlari), *ba:díreñ / badíreñ* (bodring), *levlegi / lävlägi* (lavlagi), *šívít* (shivit);

6) sohalarga (arava va aravachilikka) oid leksik birliklardan *arvejer / arväjär* (aravaning egari), *bosoya / bosaya* (ikki yog'ochni bir-biriga mahkamlaydigan ikkita ko'ndalang yog'och, narvon va aravalarda ishlatiladi), *menžíre / menžírä* (arava ustiga (yon taxtalarni tutib turish uchun) birlashtirilgan to'rtta kichik ustun), *zäññí* (aravada aravakash o'tiradigan taxta), *arqalıq / arqalıq* (tirgish), *ä:k* (aravani hosil qilgan yog'ochlar), *zo:rva:yı* (xomitning quyi qismini ikki tomonidan birlashtirib turadigan qayish), *pıjrövük* (arava gupchagi chiqib ketmasligi uchun o'q ichiga suqib qo'yiladigan yog'och), *götörgí* (aravaning to'pi bilan o'qini arava ko'krigiga jipslashtirib turadigan uzun yog'och), *keje* (kegay), *mergenek / märgänäk* (gupchakning teshigiga o'rnatiladigan temir – podshipnik), *zemijnayač* (bo'yinturuqdagi pastga osilgan ikki yog'och), *ovžın / čovzın* (tasma, bo'yinchani arava yog'ochiga birlashtiradigan qayish) kabilar turkman shevalariga o'tgan.

Xorazm shevalari leksikasining turkman tili (shevalari)ga o'zlashishi tabiiy bo'lib, ushbu zonada bu ikki xalq vakillari turmush tarzining umumiyligi tufaylidir.

Xorazm dialektal zonasidagi turkman tili(shevasi)ga o'zlashgan so'zlar turkman tili fonetik xususiyatlariga moslashtirilgan.

Adabiyotlar

- Абдуллаев, Ф. 1961. *Хоразм шевалари*. Тошкент: Фан.
- Аразкулыев, С. 1987. *Гарагалпагыстан түркмен геплешиклеринде гарындашлик терминлери*. Ашгабат: Ылым.
- Аразкулыев, С. 1961. *Гарагалпагыстан АССР-ның Дөртгүл районындакы түркмен геплешиклери*. Ашгабат: А.М.Горький адындагы Түркмен дөвлет университети.
- Аразкулыев, С., Атаныязов, С., Бердиев, Р., Сапарова, Г. 1977. *Түркмен дилиниң гысгача диалектологик сөзлүги*. Ашгабат: Ылым.
- Аразов, А. 2007. *Қарақалпақстан түркменлериниң сөйлеу тили менен қарақалпақ тилиниң өз ара тәсири хәм интерференция кубылылысы*: Филол.фан. номз. ... дисс. Нукус.
- Доспанов, О. 1977. *Қарақалпақ тили кубла диалектиниң лексикасы*. Нөкис: Қарақалпақстан.
- Ибрагимов, Ю. 2000. *Жанубий Оролбўйи ўзбек шевалари тадқиқи*: Филол.фан. д-ри...дисс. Тошкент.
- Исмоилов, И.А. 1966. *Туркий тилларда қавм-қариндошлик терминлари*. Тошкент: Фан.
- Ишаев, А. 1977. *Қорақалпоғистондаги ўзбек шевалари*. Тошкент: Фан.
- Мадраҳимов, О. 1999. *Ўзбек тили ўғуз лаҳжасининг қисқача қиёсий луғати*. Урганч: Хоразм.
- Мадраҳимов, О. 1973. *Ўзбек тилининг ўғуз лаҳжаси лексикаси*. Тошкент: Фан.
- Musayeva, F. 2022. *O'zbek xalq so'zlari*. Toshkent: Innovatsion rivojlanish.
- Насыров, Д. С., Доспанов, О. Д. 1983. *Қарақалпақ тилиниң диалектологиялық сөзлиги*. Нөкис: Қарақалпақстан.
- Қарақалпақ тилиниң түсіндирме сөзлиги*. 2023. Нөкис: Қарақалпақстан. Т. 5.
- Сапаров, М. 1988. *Хоразм воҳасидаги туркий тилларнинг ўзаро муносабатлари*. Тошкент: Фан.
- Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi (I tom)*. 2016. Aşgabat: Ylym.
- Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi (II tom)*. 2015. Aşgabat: Ylym.
- Йўлдошев, Р. 2002. *Тошҳовуз вилоятидаги ўзбек шеваларининг лексик хусусиятлари*: Филол.фан. номз...дисс. Тошкент.
- <https://enedilim.com>
- <https://tusindirmesozlik.uz>

Ishda qo'llaniladigan transkripsion belgilar.

- a** – orqa qator, quyi-keng, lablanmagan unli.
- ä** – old qator, quyi-keng, lablanmagan unli.
- ā** – orqa qator, quyi-keng, qisman lablangan unli.
- e** – old qator, o'рта-keng, lablanmagan unli.
- i** – old qator, yuqori-tor, lablanmagan (me'yordagi qisqa) unli.
- í** – old qator, yuqori-tor, lablanmagan, o'ta qisqa unli.
- ï** – orqa qator, yuqori-tor, lablanmagan (me'yordagi qisqa) unli.
- ı** – orqa qator, yuqori-tor, lablanmagan, o'ta qisqa unli.

u – orqa qator, yuqori-tor, lablangan unli.

ü – old qator, yuqori-tor, lablangan unli.

o – orqa qator, o'rta-keng, lablangan unli.

ö – old qator, o'rta-keng, lablangan unli.

æ – old qator, o'rta-keng, lablanmagan.

b – lab-lab, portlovchi, jarangli tovush.

p – lab-lab, portlovchi, jarangsiz undosh.

m – lab-lab, portlovchi, jarangli, sonor undosh.

v – lab-lab, sirg'aluvchi, jarangli tovush.

t – til oldi, portlovchi, jarangsiz tovush.

d – til oldi, portlovchi, jarangli tovush.

s – til oldi, sirg'aluvchi, jarangsiz tovush.

θ – tishlararo (interdental), qorishiq, jarangsiz, apikal tovush.

Turkman adabiy tili va shevalarida qo'llaniladi, *θōδ* (*so'z*), *θuv* (*suv*), *derθ* (*dars*).

z – til oldi, sirg'aluvchi, jarangli tovush.

δ – tishlararo (interdental), qorishiq, jarangli, apikal tovush.

Turkman adabiy tili va shevalarida qo'llaniladi, *δa:t* (*narsa*), *ö:dim* (*o'zim*).

š – til oldi, sirg'aluvchi, jarangsiz tovush.

č – til oldi, portlovchi, jarangsiz tovush.

ž – til oldi, portlovchi, jarangli tovush.

r – til oldi, sirg'aluvchi, jarangli, sonor tovush.

l – til oldi, sirg'aluvchi, jarangli, sonor tovush.

n – til oldi, portlovchi, jarangli, sonor undosh.

j – til o'rta, sirg'aluvchi, jarangli, sonor tovush.

ŋ – til orqa, portlovchi, jarangli, sonor tovush.

k – til orqa, portlovchi, jarangsiz tovush.

q – til orqa, portlovchi, jarangsiz tovush, o'zbek adabiy tili va qipchoq shevalaridagi **q** va **k** oralig'ida yuzaga keladi. Asosan, dialektal zonada o'zbek tilining o'g'uz lahjasi va turkman shevalarida uchraydi.

g – til orqa, portlovchi, jarangli tovush.

ɣ – chuqur til orqa, sirg'aluvchi, jarangli tovushni ifodalaydi. O'zbek adabiy tili va shevalarida qo'llanadi: *ɣali* (*gilam*), *ɣaltiŋ* (*chuqurlik*).

q – chuqur til orqa, portlovchi, jarangsiz tovush. O'zbek adabiy tili va shevalarida (Xorazm o'g'uz shevalaridan tashqari) va turkman adabiy tili va shevalarida uchraydi. Dialektal zonaning o'zbek o'g'uz shevalarida bu tovush qo'llanilmaydi.

x – chuqur til orqa, sirg'aluvchi, jarangsiz tovush.

h – sirg'aluvchi, jarangsiz, bo'g'iz undoshi.

The Influence of Lexical Features of Uzbek Dialects on the Turkmen Language (dialect) in the Khorezm Dialectal Zone

Elyor Alimardanov¹

Abstract

In the Khorezm dialectal zone, which is part of the Uzbek language massif, which is a component of the Turkic linguistic space, there are areas of the population speaking the Oghuz and Kipchak dialects of the Uzbek language, as well as the Karakalpak, Turkmen, and Kazakh languages. Accordingly, inter-dialectal (internal) and inter-lingual (external) intermediate dialects have emerged in the zone. In the areal linguistic classification of the dialectal zone, Turkmen dialects belong to the Turkmen-Uzbek intermediate dialects of the external intermediate dialects and are divided into two: Tortkul-type dialects (TTD), Urgench-type dialects (UTD). The Tortkul-type Turkmen dialects include the villages of Akkamish, Akbashli, Kaltaminar, Atayurt, Pakhtachi, Pakhtaabad, and Atauba in the Tortkul district, the villages of Sarimay and Nukus Maskani in the Tuprakkala district, Tazabagh in the Ellikkala district, the village of Mahtumkuli in the Beruniy district, and the village of Amir Temur in the Amudarya district. The Urgench-type Turkmen dialects include the villages of Turkmanlar in the Urgench district, Shikh in the Koshkopir district, Bostan in the Shavat district, Vakillar in the Yangiarik district, and Kalajikkala in the Baghat district. Although the Uzbek language has influenced TTD, in most cases Turkmen language features prevail, but UTD has preserved Turkmen elements only in some places, and in most places it reflects the same linguistic features as the surrounding Uzbek dialects.

In this dialectal zone, the Urgench-Khiva dialects, as a focal point, have an impact on the surrounding languages and dialects. This impact occurs at all three levels of the language: phonetics, lexis, and grammar.

This article discusses the lexical impact of Uzbek dialects in the dialectal zone on Turkmen dialects.

Key words: *Khorezm dialectal zone, focal point, Uzbek language, Turkmen language, lexical impact.*

¹ Elyor Alimardanov – Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navo'i.

E-mail: elyor.alimardanov11@gmail.com

ORCID ID: 0009-0007-5889-6371

For citation: Alimardanov, E. 2025. "The Influence of Lexical Features of Uzbek Dialects on the Turkmen Language (dialect) in the Khorezm Dialectal Zone". *Golden Scripts* 2: 103 – 117.

References

- Abdullaev, F. 1961. *Xorazm shevalari*. Toshkent: Fan.
- Arazkuliyev, S. 1987. *Garagalpaqystan tyrkmen gepleshiklerinde garindashlik terminleri*. Ashgabat: Ёлым.
- Arazkuliyev, S. 1961. *Garagalpaqystan ASSR-nyñ Dörtgyl rayonındaký tyrkmen gepleshikleri*. Ashgabat: A.M.Gorkiy adyndagy Tyrkmen döwlet universiteti.
- Arazkuliyev, S., Atanyazov, S., Berdiev, R., Saparova, G. 1977. *Tyrkmen diliniñ dysgacha dialektologik sözlügi*. Ashgabat: Ёлым.
- Arazov, A. 2007. *Qaraqalpaqstan tyrkmenleriniñ söyleo' tili menen qaraqalpaq tiliniñ öz ara täsiri hám interferensiya qubylýlsy: Filol.fan. nomz. ... diss.* Nukus.
- Dospanov, O. 1977. *Qaraqalpaq tili qubla dialektiniñ leksikasý*. Nökis: Qaraqalpaqstan.
- Ibragimov, Yu. 2000. *Janubiy Orolbo'yi o'zbek shevalari tadqiqi: Filol.fan. d-ri...diss.* Toshkent.
- Ismoilov, I.A. 1966. *Turkiy tillarda qavm-qarindoshlik terminlari*. Toshkent: Fan.
- Ishaev, A. 1977. *Qoraqalpog'istondagi o'zbek shevalari*. Toshkent: Fan.
- Madrahimov, O. 1999. *O'zbek tili o'g'uz lahjasining qisqacha qiyosiy lug'ati*. Urganch: Xorazm.
- Madrahimov, O. 1973. *O'zbek tilining o'g'uz lahjasi leksikasi*. Toshkent: Fan.
- Musayeva, F. 2022. *O'zbek xalq so'zlari*. Toshkent: Innovatsion rivojlanish.
- Nasyrov, D.S., Dospanov, O.D. 1983. *Qaraqalpaq tiliniñ dialektologiyalyq sözlügi*. Nökis: Qaraqalpaqstan.
- Qaraqalpaq tiliniñ tysindirme sözlügi*. 2023. Nökis: Qaraqalpaqstan. T. 5.
- Saparov, M. 1988. *Xorazm vohasidagi turkiy tillarning o'zaro munosabatlari*. Toshkent: Fan.
- Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi (I tom)*. 2016. Ashgabat: Ylym.
- Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi (II tom)*. 2015. Ashgabat: Ylym.
- Yo'ldoshev, R. 2002. *Toshhovuz viloyatidagi o'zbek shevalarining leksik xususiyatlari: Filol.fan. nomz...diss.* Toshkent.
- <https://enedilim.com>
- <https://tusindirmesozlik.uz>